

forskellige aspekter – fra økonomisk historie til mentalitetshistorie – fremstår den konsistent og sammenhængende, og de mange fyldige opsummeringer understøtter dette helhedspræg. Det må dog bemærkes, at nogle af sammenfatningerne virker unødigt omstændelige, og at forfatteren et par steder – som fx i omtalen af amning – bevæger sig lige på kanten af bogens emneområde.

Endvidere fortjener Ida Bull megen ros for sit klare sprog og sin brug af teori. I afhandlinger, der skal forsvares for en akademisk grad, bliver læseren ofte præsenteret for en betydelig mængde teori i indledningen, men det kniber ikke sjældent med at se sammenhængen mellem denne teori og de efterfølgende empirisk orienterede kapitler. Også Bull er særdeles teoribevidst, men i hendes afhandling opleves de mange teoretiske småafsnit – der er jævnt fordelt over det meste af bogen – som en vedkommende perspektivering af de trondhjemske arkivstudier.

Alt i alt må Ida Bulls afhandling betegnes som en særdeles anbefalelsesværdig bog for såvel handelshistorikere som almindeligt historisk interesserede læsere. Denne opfattelse ligger milevidt fra den vurdering, som Dan H. Andersen har fremlagt i *Historisk Tidsskrift* 1999. Dan H. Andersen synes i den grad at være forblændet af sit eget interesseområde, at han har svært ved at acceptere legitimiteten af andre indfaldsvinkler på handelshistorien. Resultatet er blevet en anmeldelse, hvor der nok med rette påpeges visse mangler vedrørende litteraturanvendelse m.m., men tillige fremsættes en række urimelige påstande om nangelnde skarphed og systematik, »uhyre« traditionalisme, selvfølgeligheder og »anekdotiske udsagn« etc. En så ensidig og unuanceret kritik ligger under det niveau, man må kræve af en anmeldelse i et faghistorisk tidsskrift!

Jørgen Mikkelsen

Aira Kemiläinen: *Finns in the Shadow of the »Aryans?«. Race Theories and Racism*. Suomen Historiallinen Seura: Studia Historica 59. (Helsingfors, 1998). 320 s.

Da jeg for godt 25 år siden i sommeren 1975 havde sommerferiearbejde på Vasa Ångkvarn i Österbotten i Finland, blev jeg en dag trukket til side af en af mine finlandssvenske arbejdskolleger, som hviskende betroede mig: »Du må ikke sige det til nogen, men jeg synes du skal vide det alligevel. Finnerne, de er mongoler«. Nu kendte jeg allerede adskillige finske finner og troede ikke rigtigt på den intime betroelse, men historien er typisk for den opfattelse, mange både i og uden for Finland dengang havde og måske i enkelte tilfælde fortsat har.

Det er denne opfattelse professor emeritus Aira Kemiläinen, Jyväskylän Universitet, tager op i denne bog. Det er en yderst velgørende og fortsat yderst aktuel publikation. Forfatteren fortjener megen ros, både for at tage det betændte emne op og for at have skrevet en læseværdig og læservenlig bog.

Hun slår indledningsvis fast, hvorledes forskningen i dag ser på finnernes asiatiske baggrund og kan her ramme en pæl gennem alle myterne herom. Finnerne er ikke et asiatisk, endsiget et mongolsk folkefærd. Bosættelsen i Finland fandt sted fra 7000-6000 f.Kr. og foregik dels fra syd, dels fra øst. Et finsk-ugrisk folk synes at være kommet til landet ca. 3000 f.Kr.; det efterfulgtes af et stridsøkse-kulturfolk fra Baltikum og Centraleuropa ca. 2500 f.Kr. Bronzealderen, der i Finland begyndte ca. 1400 f.Kr., synes at have medført en indvandring af folk med en skandinavisk kultur. Hvad angår kulturforhold, som kan afdækkes ad arkæologisk vej, er der med andre ord tale om en assimilering-proces.

Med hensyn til sproget er der derimod ingen tvivl: Finsk er et ikke-indoeuropæisk sprog; men dette er ikke ensbetydende med, at det ikke kan være et europæisk sprog. De seneste studier på området peger i retning af, at de finsk-ugrisk talende, inden de kom til Finland, har levet i et område, der strakte sig over et kæmpeområde fra Østeuropa til Centraleuropa; måske endda strækkende sig helt til Nordsøkysten.

Hovedparten af bogen udgøres så af en eftersporing af konstruktionen af myten om de asiatiske-mongolske finner. Det indebærer, at hovedvægten bliver lagt på Finlands historie i 1800-tallet. Yderst interessant i den forbindelse er gennemgangen af diverse vesteuropæeres forestillinger om Finland. Det er nemlig ikke finnerne selv, som har konstrueret den asiatiske myte, men udlændinge. Af disse baserede de fleste deres Asien-forestillinger på ren spekulation, uden nogensinde at have sat deres ben i Finland. Karakteristisk nok bliver flere af disse mytologer højt overraskede i de tilfælde, hvor de rent faktisk rejser til Finland og til deres store forbløffelse må konstatere, at finnerne hverken er særligt skævojede, særligt små eller særligt sorthårede. Det er de facto uhyre svært at finde en finne med et mongolsk udseende.

Med slet skjult fryd kan Kemiläinen konstatere, at alle disse racemyter er nonsens. Det er velgørende, at det endelig bliver slået fast.

Det er ligeledes velgørende, at Kemiläinen minutiøst eftersporer, hvem der har ført dette racepjet i marken. Hun eftersporer ideernes opståen i 1600- og 1700-tallet hos folk som Leibniz, Kant og Linné, men især i den nye antropologiske »videnskab«, hvor fx en mand som tyskeren Christoph Meiners (1747-1810) inddelte menneskeheden i grimme og smukke folk. Her fandt finnerne ikke nåde; som asiater blev de placeret i

den grimme afdeling. Dernæst gøres der med rette et stort nummer ud af raceteoriernes »forfinelse« i løbet af 1800-tallet. Nævnes kan folk som Gobineau, der lancerede sine tanker om racernes forskellighed og deres indbyrdes rangordning i 1850'erne, og Houston Stewart Chamberlain (Richard Wagners svigersøn), der i 1899 i inspiration fra Gobineau skrev en bog om germanernes historiske mission. Ligeledes er værket en glimrende afdækning af ideerne om »arierne« især promoveret af Friedrich Max Müller (1823-1900).

Nok så interessant er imidlertid eftersporingen af disse raceteoriers historie i Finland. Hvor, hvornår og hos hvem slog de rod? Hvad kunne de bruges til i Finland i 1800-tallet?

Her viser Kemiläinen, at de hovedsageligt tyske teorier hurtigt vandt fodfæste i Finland. Som led i den afstandtagen til den svenske arv, som fennomannerne repræsenterede, var den asiatiske arv »gefundenes Fressen« som alternativ dels til Sverige som sådan, dels til den svensktalende del af befolkningen. Behovet for Asien-arven trængte sig så meget desto mere på, som nordiske historikere som fx P.A. Munch i Norge og C.T. Odhner i Sverige også forfægtede synspunktet, at finnerne var racemæssige undermålere, der var blevet civiliseret af svenskerne. Med den nationale vækkelse, der litterært tog sin begyndelse i 1820'ernes Finland, og som for alvor fik vind i sejlene i 1840'erne, da den litterære nationalisme udviklede sig til en politisk og – særegent for Finland – en juridisk/filosofisk nationalisme, måtte racespørgsmålet og den kulturmæssige arv for alvor trænge sig på. Blandt de ledende fennomanner var der imidlertid ikke enighed. Yrjö-Koskinen gik fuldt og helt ind for den asiatiske idé som led i fremhævelsen af en national-kulturel snerart, medens Snellman mildest talt, som den hegelianer han var, ikke var

optaget af racespørgsmål og andre biologiske særegenheder. Som hovedregel slog den asiatiske tanke imidlertid rod; undertiden endog radikaliseret som en forestilling om et mongolsk kulturtilhørsforhold. Denne tanke holdt sig et godt stykke ind i det 20. århundrede.

Imidlertid ændrede situationen sig væsentligt med Finlands selvstændighed. Nu var behovet et andet, nemlig at indskrive Finland som et legitimt medlem af nationernes fællesskab og som en ligeværdig europæisk medspiller. I 1920'erne kom de første angreb på nongoltanken. Fysikeren J.J. Karvonen var en af første til at gøre op med den gamle historie om, at finnerne var nongoler. Et trebindsværk om Finland og dets folk blev sendt ud til de finske ambassader rundt om i verden med henblik på videreformidling, hvor man også lagde afstand til Asien-myten. Man var decideret af den opfattelse, at den var til skade for Finlands internationale ry.

I dag er denne situation et overstået kapitel. Kun få tager længere racesludleret alvorligt. Dvs. at man heller ikke har behov for at lægge afstand til »det nongolske«. Situationen er snarere en anden: Kemiläinen anfører (s. 274) en rist historie fra England i 1996, hvor et farvede parlamentsmedlem Diane Abbott kritiserede et engelsk hospital for at ansætte blåøjede blondiner fra Finland i stedet for piger fra Caribien. Det vakte selvsagt harme, at det nu var de lyshårede nordeuropæere, der skulle dsættes for en omvendt racisme. For Finlands eget vedkommende kan man

stadigvæk støde på forestillinger om de livlige, men letsindige karelere og de tavse knudemennesker fra Tavastland i Midtfinland. For slet ikke at tale om myten om de knivstikkende österbottningar. Blot er disse kategoriseringer ikke længere knyttet til racespørgsmålet, men til kultur og etnicitet. For Österbottens vedkommende har vi Heikki Ylinkangas' fremragende social- og mentalitetshistoriske bog *Knivjunkarna* at forlade os på, når myten om finnerne og kniven skal dekonstrueres. Nu har vi så også fået Kemiläinens bog om en anden sejlivet myte.

Sammenfattende kan det konkluderes, at Aira Kemiläinens bog er spændende læsning. Man mærker, at den er et resultat af et langt forskerarbejde med stoffet. Bogen er letlæst, men også en anelse snakkesalig. Den er lidt løs i fugerne og er ikke alt for velstruktureret. Alligevel må man give den de bedste anbefalinger. Dels i kraft af sit emne i sig selv, dels i kraft af den omfattende information om politiske og kulturelle forhold i 1800-tallets Finland, man får med som sidegevinst, samt alle de andre informationer; som fx at man i Karelen ofte bruger korte efternavne (ofte fugle-navne), at efternavne, der ender på -nen (fx Vanhanen), især er et midt- og østfinsk fænomen, medens efternavnene på -la (fx Koskela) vidner om vestfinske tilhørsforhold, etc., etc.

At bogen desuden er udstyret med en mængde gode fotografier, også fra 1800-tallet, bidrager yderligere til indtrykket af ren lystlæsning.

Niels Kayser Nielsen